

כצבי

שער ג' - אלול

ר"ן

שער

חודש אלול

צדקה ותשובה

אלול - וצדקה תהיה לנו כי [ההור"ן]

א. צירוף שם הוי"ה של חודש אלול הוא "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו" (דברים ו, כה). והדברים צריכים ביאור, מהו ענין ה"צדקה" המוזכר בפסוק זה, וכיצד הוא מתקשר למהותו של חודש אלול.

ובספר בני יששכר (מאמר חודש אלול, מאמר א', אות א') הוסיף וכתב: "והנה אלו התיבות חוץ האותיות של השם, היינו וצד"ק תה"י ל"ן כ' הם בגימטריה בתשוב"ה, רמז שהחודש הזה שהצירוף הנ"ל שולט בו הוא מסוגל להתעסק בתשובה". ויש להרחיב בביאור ענין זה, מהו עומק הקשר [מלבד הגימטריא] בין הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי" ובין חודש אלול וענין התשובה שהוא מהותו של חודש אלול, חודש הרחמים והסליחות.

והנה הפסוק "וצדקה תהיה לנו כי" נכלל בתשובה לשאלה "כי ישאלך בנך מחר לאמור מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם" (דברים ו, ט), והתורה משיבה בסיפור יציאת מצרים "ואמרת לבנך עבדים היינו לפרעה במצרים", ובתוך הדברים נאמר: "ואותנו הוציא משם למען הביא אותנו לתת לנו את הארץ אשר נשבע לאבותינו, ויצונו ה' לעשות את כל החקים האלה ליראה את ה' אלקינו לטוב לנו כל הימים לחיותנו כהיום הזה, וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו כאשר צונו".

והנה שאלה זו היא שאלת הבן החכם בסדר ההגדה של פסח. וידועה הקושיה, מדוע בעל ההגדה בהביאו את שאלת הבן החכם "כי ישאלך בנך מחר לאמור מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם", אינו משיב לו את התשובה המפורשת בתורה לשאלה זו, אלא עונה לבן החכם: "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן". [וגם עצם התשובה "אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" אינה מובנת, מה התשובה בכך לשאלת הבן החכם, וצ"ב].

שעה

כצבי

שער ג' - אלול

ריץ

אלול - חודש המוכן לתשובה

ב. ידוע מאמר הגמרא (ראש השנה יח, א) "דרשו ה' בהמצאו קראהו בהיותו קרוב (ישעיה נה, ו), אמר רבה בר אבוח אלן עשרה ימים שבין ראש השנה ליום הכפורים". ולא רק עשרת ימי תשובה הם ימים המסוגלים לתשובה אלא גם כל חודש אלול, וכדברי החיי אדם (כלל קלח, סע' א) "ואף שהתשובה טובה בכל עת, מכל מקום חודש אלול הוא מובחר ומוכן יותר שמקובל תשובתו משאר ימות השנה, לפי שימים אלו הם ימי רצון מעת שנבחרנו לעם". וכן מובא בקיצור שלחן ערוך (סימן קכח סע' א) "מראש חודש אלול עד אחר יום הכפורים המה ימי רצון, ואף כי בכל השנה הקב"ה מקבל תשובה מן השבים אליו בלב שלם, מכל מקום ימים אלו מובחרים יותר ומזומנים לתשובה להיותם ימי רחמים ורצון".

ויש לבאר מה פשר הדבר, הרי מצות התשובה היא מצוה תמידית כל השנה, ואם שב בתשובה כראוי בכל השנה הרי מתקבלת, ואם אינו שב כראוי, הרי גם ימי אלול לא יועילו לו. ואם כן מהי מעלת הימים הללו שבהם "התשובה מקובלת יותר" ומה המיוחד בחודש זה שבו קרוב ה' לכל דורשיו השבים בתשובה.

עוד יש להבין את דברי הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ב, ה"ד) וז"ל: "מדרכי התשובה הוא להיות השב צועק תמיד לפני ה' וכו' ועושה צדקה כפי כוחו ומתרחק הרבה מן הדבר שחטא בו ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש". וצריך ביאור מדוע בחר הרמב"ם להדגיש דווקא את מצות הצדקה כחלק מדרכי התשובה יותר משאר המצוות שבתורה.

צדקה - צדק ויושר

ג. בביאור הדברים נקדים לברר את משמעות המילה "צדקה", ונביא את דברי המפרשים בביאור הכתוב "וצדקה תהיה לנו".

האבן עזרא כתב: "ולפי הפשט, כי מדרך הצדקה חייבים אנחנו לשמור את רצונו, כי הוא אדונינו". ומבואר בדבריו שצדקה משמעותה דבר צודק.

משמעות זו של צדקה במובן צדק ויושר, מפורשת גם בדברי רש"י בביאורו למאמר הגמרא (סוכה מט, ב) "אין צדקה משתלמת אלא לפי חסד שבה, שנאמר (הושע י, יב) זרעו לכם לצדקה קצרו לפי חסד". ומפרש רש"י: "הנתינה היא הצדקה והטורח הוא החסד. כגון מוליכה לביתו או טורח שתעלה לו להרבה, כגון נותן לו פת

כצבי

שער ג' - אלול

רין
שעו

אפויה או בגד ללבוש או מעות בעת שהתבואה מצויה שלא יוציא מעותיו לאיבוד, שנותן לבו ודעתו לטובתו של העני". ומבואר בדבריו הבדל בין צדקה לבין גמילות חסדים: הצדקה היא עצם הנתינה, והיינו דבר המחוייב על פי השכל והצדק. ואילו עשיה מעבר לחיוב - "שנותן לבו ודעתו לטובתו של העני" זהו חסד.

לעומת זאת הרמב"ן מפרש שהפסוק מוסב על שכר המצוות שיתן לנו השי"ת, וז"ל: "שתהיה לנו צדקה לפני ה' אלקינו, ויתן לנו שכר טוב בעשיית כל המצוות האלו, קרא גמול המצות "צדקה", כי העבד הקנוי לרבו שהוא חייב לעבוד אותו, אם יתן עוד שכר בעבודתו צדקה יעשה עמו".

ולמדנו מדבריו כי צדקה פירושה דבר שהוא מעבר לחיוב משורת הדין והצדק. וכפי שכתב בספר הכתב והקבלה בביאור הפסוק "ויחשבה לו צדקה" (בראשית טו, ו) וז"ל: "וההבדל בין צדק וצדקה ידוע, שצדק הוא מה שמגיע לפי מידת הדין, וצדקה מה שלפנים משורת הדין". וכן מבואר בדבריו לפסוק "וצדקה תהיה לנו", שהביא את דברי הרמב"ן והוסיף עליהם: "כי צדקה הוא יותר מצדק, כי תוספת הה"א בשמות יורה להפלט הענין". כלומר "צדק" הוא דבר המוצדק על פי הדין, ואילו "צדקה" היינו מה שלפנים משורת הדין.

וצדקה תהיה לנו - לעובד ה' מאהבה

ד. בפירוש אור החיים הוסיף וביאר בהרחבה את הכתוב, וז"ל: "לפי שיש שני דרגות בעבודת ה': [א] היא העבודה מיראה, וזהו חיוב על כל הנבראים שכל עבד ירא מרבו, ע"ד אומרו ואם אדונים אני איה מוראי. והוא מאמר הכתוב מה ה' אלקיך שואל מעמך כי אם ליראה. [ב] היא העבודה מאהבה, והיא מצוה רבה ועצומה אבל אין חיובה לצד היות האדם עבד שיהיה אוהב, די שלא ישנא ויעבוד הצריך, וזהו הדבר שחייב העבד לרבו, וכנגדו רבו חייב לזונו ולפרנסו כיד רבו.

וכנגד חיוב המוטל לצד היותו עבד, אמר הכתוב שקודם לזה ויצונו ה' ליראה את ה' וגמר אומר לטוב לנו וגו' לחיותינו וגו', פירוש מצות ה' באה בחיוב ליראה כמשפט עבד למלכו, וגם על ה' להיטיב כיד המלך לפרנסה ולכלכלה לחיותינו, כי חייב האדון בפרנסת עבדו. וכנגד עבודה מאהבה זה אינו בחיוב העבד אלא בדרך צדקה תהיה לנו כי נשמור וגו' לפני ה', רשם בזה תכלית האהבה ע"ד אומרם ז"ל אהבה היא כלות הנפש ונטותה אל הבורא וזוהי דבקות הנפש לפני אור הנערב הוא ה' אלוקינו. ואומרו כאשר ציונו פירוש לא לצד שום פניה אלא לעשות מצות

רִיץ שֵׁעַר ג' - אֱלוֹל כְּצַבִּי שֵׁעַז

ה'. כדרך אומרו לעשות רצונך אלוקי חפצתי. שזהו עשות המצוה באהבה שלימה. ודבר זה בו יצטדק אדם ויקו לשכר גם כפי הדין. והגם שכפי האמת עלינו לשלם שכר לאלוקינו ב"ה שהטעימנו עריבות נעימות מתיקות אהבתו בלבנו, מתוקים וערבים לאין תכלית. אלא שיטול אדם שכר על התעצמותו עד שהשיג טעם בחיים".

ומבואר בדברי האור החיים כי ישנן שתי בחינות בעבודת השי"ת, ולכל בחינה יש את תשלום השכר שכנגדה: [א] עבודה מיראה, שכנגדה שכר המגיע מחיוב האדון לעבדו. והיינו השכר המגיע על פי הדין והצדק. [ב] עבודה מאהבה, שכנגדה משולם השכר הגדול, בבחינת צדקה ולפנים משורת הדין, מדה כנגד מדה על גילוי מידת האהבה שגם היא דבר העולה על שורת החובה.

נמצא לפי זה ביאור הכתוב "וצדקה תהיה לנו" על דרך המבואר לעיל ש"צדקה" היא הטבה לפנים משורת הדין. ולכן כשם שהצדקה מבטאת את הרצון וההשתוקקות להיטיב, "שנותן לבו ודעתו לטובתו של העני", כך העובד את השי"ת מאהבה, משתוקק וחפץ ומלא רצון לדבקה בו ית', ועל דבר זה הוא נותן את לבו ודעתו בכל עת.

חודש אלול - ימי אהבה ורצון

ה. לפי דברי אור החיים יש לבאר את שייכות הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי", למהותם של ימי חודש אלול, חודש התשובה, אך מתחילה נבאר את תוכנם וסגולתם המיוחדת של ימי החודש.

לאחר שבני ישראל חטאו בעגל, בי"ז בתמוז, התנפל משה רבינו לפני ה' ארבעים יום בתפילה ובתחנונים על עם ישראל לבל ייענשו, ובהם אמנם סלח ה' על חטא העגל, אולם היה זה רק בבחינת מניעת העונש. ואילו לאחר מכן, בארבעים ימי הרצון שתחילתם בחודש אלול וסופם ביום הכיפורים [כפי שמבואר סדר הדברים בפרקי דרבי אליעזר פרק מו] חידש השי"ת את עבותות האהבה לעמו ושב להשרות את השכינה בתוכם.

נמצא איפוא ששורשם של ימי חודש אלול הם ימים שתוכם רצוף אהבה, ימים שמאז ומקדם השפיע בהם הקב"ה אהבה לעם ישראל. ולכן ימים אלו מסוגלים לתשובה יותר משאר ימות השנה, מאחר וימים אלו הם ימים של קירבה ושל אהבה בין הקב"ה לעמו, ולא יפלא שימים של קירבה ואהבה הם "מובחרים יותר ומזומנים לתשובה" ונחשבים ל"ימי רחמים ורצון".

כצבי

שער ג' - אלול

רין

שעה

וגם מבואר היטב פשר הדבר שמצות התשובה - הגם שהיא מצוה תמידית כל השנה - בימי הרחמים "התשובה מקובלת יותר", כי בימי אהבה ורצון, הפתח פתוח לרווחה לקבלת השב בתשובה.

מציאות התשובה - דבר נעלה ובלתי מושג

ו. ואמנם כל מציאות התשובה הוא דבר מופלא מאין כמוהו, דבר נעלה ובלתי מושג, שאלמלא חסד הבורא לא היה בא לעולם, וכדברי הירושלמי (מכות פרק ב, הלכה ו): "שאלו לחכמה חוטא מהו עונשו, אמרו להם חטאים תרדף רעה. שאלו לנבואה חוטא מהו עונשו, אמרה להן הנפש החוטאת היא תמות. שאלו לקודשא בריך הוא חוטא מהו עונשו, אמר להן יעשו תשובה ויתכפר לו. היינו דכתיב (תהלים כה, ח) על כן יורה חטאים בדרך, יורה לחטאים דרך לעשות תשובה". היותה של התשובה דבר בלתי טבעי, גנוזה גם בעומק מאמר חז"ל (נדרים נה, א) שהתשובה היא אחד משבעה דברים שנבראו קודם שנברא העולם.

ומפלאות כח התשובה מובא בגמרא: "גדולה תשובה שמביאה רפאות [רפואה] לעולם, גדולה תשובה שמגעת עד כסא הכבוד, גדולה תשובה שמקרבת את הגאולה, גדולה תשובה שמארכת שנותיו של אדם" (יומא פו, א-ב). וכתב בעל הטורים (דברים ל, י) וז"ל: "כי תשוב אל ה' אלקיך, וסמיך ליה כי המצוה הזאת - לומר שקולה היא התשובה כנגד כל המצוות כולן".

ומעתה לא יפלא כלל, שכחלק מהמהלך הבלתי טבעי של התשובה - יש סגולה מופלאה מסגולות כוחה של התשובה, שנקבעו זמנים מיוחדים ומסוגלים, בהם הדלת פתוחה לקבלת שבים באופן מיוחד. זמנים אלו נקבעו, כאמור, באותם ימי רצון בהם גילה הקב"ה את אהבתו לבניו, ומאז ולעולם ימים אלו הם ימי אהבה, ו"התשובה מקובלת בהם יותר".

[משל למה הדבר דומה, היחסים שבין אדון ועבד, תחילתם יראה וחוסר אמון הדדיים, אולם במשך הזמן, כאשר הם נקשרים בעבותות אהבה, היחס משתנה מקצה לקצה, וכל טיבם של היחסים הוא אהבה ורעות. וכך גם הנהגת הקב"ה לעמו, מאז שנקשרו עבותות של אהבה בזמן ימי הרצון כשנתרצה הקב"ה בכפרת חטא העגל, נהפך סדרם של ימי חודש אלול לימי גילוי האהבה].

שנט

כצבי

שער ג' - אלול

ריץ

חודש אלול - זמן תשובה מאהבה

ז. ונראה להוסיף בעומק הדברים, שקבלת התשובה דווקא בימי חודש אלול, נובעת גם מהיות התשובה בימים אלו תשובה מאהבה, כי חפצו של הקב"ה לעורר את עמו ישראל לשוב אליו באהבה בימים אלו, וכפי שכתב הבני יששכר (מאמר חדש אלול, מאמר א, אות ג) וז"ל: "מצא אשה מצא טוב ויפק רצון מה" (משלי יח, כב), עם היות שאין מקרא יוצא מידי פשוטו, עם כל זה בדרך רמז נראה לי לפרש על חודש אלול. ונאמר, דהנה ימי אלול הן המה ימי רצון, הימים שעלה משה להר לקבל לוחות אחרונות ונתרצה הקב"ה לישראל בשמחה ומחל להם, מאז והלאה הימים האלה הם ימי רצון לעורר נפשות ישראל בתשובה, וכביכול ימינו ית"ש פשוטה לקבל שבים. והנה מיום שחטא אדם הראשון ונמשך אחר עץ הדעת טוב ורע הנה יש בכל אדם מציאות טוב ורע, ועל פי הרוב הרע מתגבר ונדמה לאדם בדעתו שזה הוא הטוב. אבל בעת שמתעורר הרצון העליון לעורר נפשות ישראל לתשובה, הנה מוצא האדם בדעתו את הטוב ומתחרט ושב על הרע וממשיך אליו הרצון העליון ויקובל בתשובה שלימה".

ומבואר בדבריו הנפלאים, שסגולת ימי חודש אלול, שהקב"ה ברוב אהבתו לעמו ישראל מאז אותם ימי ריצוי ואהבה לאחר המחילה על חטא העגל - משפיע אהבה על עם ישראל לעוררם לשוב אליו בתשובה שלמה.

לפי דברים אלו, כאשר סדר העבודה בימי חודש אלול הוא בבחינת אהבה והוא שונה משאר ימות השנה כאשר האדם מוקף בטרדות והבלי הזמן. וזאת כי בימי חודש זה, הקב"ה הוא זה שמעורר את האהבה עד שתחפץ. ומשום כך התשובה שלימה יותר, ומקובלת יותר. וכפי שכתב הגר"א בביאורו לפסוק (משלי כג, יב) "הביאה למוסר לבך", וז"ל: "כי כל דבר שלב אדם מתאוה ומגמת נפשו אליה אותו דבר מתקיים, משא"כ אם לא ייסר לבו לזה אף שיעשנו לא יתקיים". ולמדנו מדבריו, שכאשר האדם מתאוה בכל רצונו להשיג משהו, סופו להצליח. ופוק חזי מאי עמא דבר, כפי ששגור בפי העולם: "אין דבר העומד בפני הרצון".

[וכעין פירושו של החידושי הרי"מ (מובא בליקוטי יהודה להפטר פרשת ראה) לפסוק "ושעריך לאבני אקדח וגו' וכל גבולך לאבני חפץ" (ישעיה נד, יד), וז"ל: "כתבו מירושלים שנבנית כמו ווארשא, זוהי טפשות, העיקר הוא כמ"ש וכל גבולך לאבני חפץ, היינו בהשתוקקות ורצון שיתעורר בלבבות בני ישראל, בזה צריך להיות הבנין. וזה ענין אבני אקדח - שיקדח בלב כל איש ישראל".]

לכן בחודש אלול, כאשר יש באדם כח מיוחד להשתוקק לחזור בתשובה, סופו להגיע לשלמות במהלך התשובה.

התשובה תלויה במידת הרצון ואהבת הלב של האדם

ח. עתה מתבהרים כל הדברים, ותמצית דברי הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי" היא כל מהות ענין זמן התשובה מאהבה - מהותו של חודש אלול.

שהרי כפי שנתבאר לעיל, שני מובנים יש למילה "צדקה" - מלשון צדק ויושר, ומלשון צדקה שלפנים משורת הדין. וכמו כן מהלך האפשרות לתשובה היא צדקה מאת השי"ת, בשני המובנים שיש למילה "צדקה" שנתבאר לעיל: הן במובן צדק ויושר, שלאחר שהאדם השתנה, וכביכול נעשה "בריה חדשה", מוחל לו הקב"ה על חטאיו. והן במובן צדקה שלפנים משורת הדין - שברוב רחמיו וחסדיו נתן הקב"ה את האפשרות לחזור בתשובה, וכפי שנתבאר לעיל מדברי הירושלמי שכל מציאות התשובה היא דבר שאינו משורת הדין אלא רק הקב"ה גילה בחסדו הנפלא שהחוטא יעשה תשובה ויתכפר לו.

נמצא איפוא שהכתוב "וצדקה תהיה לנו כי" רומז על מהות חודש אלול, ימי הרחמים והרצון שתוכם רצוף אהבה ויחס מופלא בין הקב"ה וכנסת ישראל - ויחס זה בא הן במובן ה"צדק" והן במובן ה"צדקה", וכמבואר לעיל.

ולפי כל האמור, מוטעם היטב המשך דברי הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי - נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה' אלקינו". וכמו שפירש הכתב סופר "נשמור" במובן "ואביו שמר את הדבר, שומר אמונים וכיוצא בזה, שמויחל ומצפה לדבר". והיינו כמבואר לעיל, שיסוד התשובה תלוי במידת הרצון ואהבת הלב של האדם לשוב בתשובה. ומשום כך "וצדקה תהיה לנו" - גילוי האהבה יהיה כאשר "נשמור לעשות", שנייחל ונצפה בהשתוקקות ובאהבה אליו יתברך.

וכמו שידוע המעשה שהדברי חיים מצאנו, בעת יושבו אצל השולחן ראה שמגישים מנה יפה אל השולחן ועוברת מיד ליד, גחן ולחש לבנו הרה"ק משינאווא, רואה אתה עני זה היושב בקצה השולחן, לידו תגיע מנה יפה זו שכן הלה בר מזל הוא. תמה הרב משינאווא, אם בר מזל הוא מפני מה עני מרוד הוא ומקומו בקצה השולחן. נענה הדברי חיים ואמר, מפני שכל שאיפתו ורצונו הוא למנת אוכל הגונה ויפה, לכן כמידת שאיפתו כפי זאת מצליח מזלו. ומכלל הדברים למדנו, שאם היו שאיפותיו בהשגות גדולות יותר היה מזלו מאיר בגדולות.

רין שער ג' - אלול כצבי שפא

וזהו עיקר תוכנו ומהותו של חודש אלול - הצדקה שעשה עימנו הקב"ה שנתן לנו את הזכות לאוהבו מתוך רצון אמיתי ועל ידי כך לחזור בתשובה.

אין מפטירין אחר הפסח - ביטוי לעבודת ה' מאהבה

ט. לפי מהלך הדברים, מבוארת היטב תשובת בעל ההגדה לשאלת הבן החכם "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן", וקשה מדוע לא השיבו לחכם את תשובת התורה לשאלתו "מה העדות והחוקים והמשפטים אשר צוה ה' אלקינו אתכם" - שהיא לשון הכתובים בפרשת ואתחנן המדברים בסיפור יציאת מצרים, ובכללם הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה'".

וביאור הדברים, כי עומק משמעות התשובה "ואף אתה אמור לו כהלכות הפסח אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" הוא, שכל מהות קרבן פסח והאפיקומן הוא האהבה האמיתית להקב"ה בזכרון יציאת מצרים ושינון האמונה בבורא עולם. ואם האדם מוסיף לאכול לאחר אכילת קרבן הפסח, הרי שסופו מוכיח על תחילתו שכל עבודת הקרבן לא היתה אמיתית. כי אם כל מחשבתו ועצמותו היו אך ורק בעבודת הקודש של קרבן הפסח באמת ובתמים, לא היתה עולה על דעתו כלל מחשבה אחרת, וכל שכן מחשבה גשמית של אכילת בשר נוסף על אכילת בשר הקרבן.

נמצא שההלכה ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן" טומנת בחובה את כל מהותו של קרבן הפסח - שלמות מוחלטת של אהבת השי"ת, בלתי לה' לבדו. ולפי המבואר לעיל, הרי זהו בעצם תוכן הכתוב "וצדקה תהיה לנו כי נשמר לעשות את כל המצוה הזאת לפני ה'", שפירושו גילוייה של מידת האהבה להשי"ת במדרגתה האמיתית והשלמה. ובעל ההגדה כיוון בדבריו הקצרים לכל הפסוקים המבוארים בתורה כתשובה לבן החכם, בתימצותם בהלכה זו ש"אין מפטירין אחר הפסח אפיקומן".

ועושה צדקה כפי כוחו - מדרכי התשובה

י. עתה נוכל להבין את דברי הרמב"ם שבחר להדגיש דווקא את מצות הצדקה כחלק מדרכי התשובה יותר משאר המצוות שבתורה.

והדברים מתבארים לפי מה שכתב המהר"ל (גור אריה, שמות כ, כב) שמצוות

כצבי

שער ג' - אלול

רין

שפכ

הלוואה וצדקה אין לקיימם רק משום שהם גזירת מלך, אלא עיקר קיומם הוא "בלב טוב" - מתוך רצון אמיתי לנתינה.

נמצא איפוא, שענין האהבה והרצון האמיתי משותף למצוות התשובה והצדקה. ובפרט במצוות התשובה בבחינת "תשובה מאהבה" עיקר עניינה הוא הרצון האמיתי לשוב לבורא יתברך, [וכבר אמרו דורשי רשומות "אהבה" ראשי תיבות: אין דבר העומד ביפני הרצון].

לכן דווקא בכח מצות הצדקה להציב את האדם על המסלול שבו הוא נדרש להיות בחודש אלול - מידת האהבה המביאה לתשובה שלימה, ובאמת סופו של מסלול זה, הוא שינוי מהותי בכל מציאות האדם, וכדברי הרמב"ם שם: "מדרכי התשובה הוא להיות השב צועק תמיד לפני ה' וכו' ועושה צדקה כפי כוחו - ומשנה שמו כלומר אני אחר ואיני אותו האיש".